

LEBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Gh. Samarian, Pompei

MEDICINA ȘI FARMACIA ÎN TRECUTUL ROMÂNESC 1382-1775/

Pompei Gh. Samarian – București: Paul Editions, 2024

ISBN: 978-630-6588-35-0

Redactare: *Monoran Nicoleta*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere 1, corp C1, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,

vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,

mihaela.enache@pauleditions.ro

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

DR. POMPEI GH. SAMARIAN

*Medicina și farmacia
în trecutul românesc*

1382-1775

Paul Editions

LIBRIS | We know books

Binefacerile rezultate din descoperirile științei medicale și aplicarea lor erau numai la îndemâna domnitorilor și stăpânilorilor avuțiilor țării; marea mulțime nu beneficia nimic sau aproape nimic de pe urma acestei medicini.

Era nevoie de o schimbare. Această schimbare s-a făcut de Alexandru Ipsilante. Domnitor luminat, înconjurat de oameni luminați, a înțeles să pună medicina la îndemâna tuturor. Prin reformele lui, dar mai ales prin marele hrisov din 1775, prin care înființează Casa Obștirilor, un fel de minister de interne care trebuia să îmbrățișeze toate problemele interne de interes general, printre care și chestiunea sanitară publică, Ipsilante a înființat la noi medicul funcționar public, în slujba intereselor sanitare ale mulțimii.

Este un punct principal care marchează o etapă nouă în mersul evolutiv al ideii medicale la noi: medicina și binefacerile descoperirilor ei, pusă în serviciul mulțimii, în serviciul tuturor, medicina publică.

Acest fapt m-a și determinat să opresc aici studiul prezent.

PARTEA I

PRACTICA MEDICALĂ

Meșteșugul doctoricesc a fost practicat de mai multe categorii de profesioniști. În primul rând vin cei recunoscuți cu acest drept, cei oarecum oficiali: bărbierii, moașele, vracii, doctorii și chirurgii. Acestora trebuie să alăturăm pe duhovnici, adică pe doctorii sufletești.

Vin apoi clandestinii: lecuitorii, fermecătorii, cimpoitorii, vrăjitorii, babele și nenumărații anonimi ai medicinei empirice.

În a treia categorie punem pe cei care s-au specializat în prepararea, conservarea și vânzarea medicamentelor, adică pe spițeri.

BĂRBIERII

Din timpuri foarte îndepărtate și la toate popoarele, bărbierii au jucat un rol de seamă în trecutul medical.

Mai întâi, bărbierii erau cu oarecare cultură, pentru că fiind breslași nelipsiți de pe lângă mănăstirile de călugări din Apus, ei aveau posibilitatea să se instruiască. Mai apoi, utilizarea lor a fost impusă de necesitățile războiului, pentru că trupele când plecau la lupte erau însoțite de bărbieri, care, în afară de meșteșugul lor, dădeau primele ajutoare răniților și bolnavilor.

Aceste două împrejurări, cultura și nevoia de serviciile lor în războaie, a făcut ca în timp să li se recunoască dreptul de a face pansamente, de a practica mici intervenții, să prepare alifii, etc. Așa a luat ființă breasla bărbierilor chirurghi, care n-a lipsit la nici un popor.

LIBRIS | We know books

În Franța, până la începutul secolului al XVII-lea, aveau dreptul să practice medicina trei categorii de corporații: doctorii cu titluri universitare, apoi chirurgii ziși *a robe longue*, fără titluri universitare și bărbierii ziși *a robe courte*.

Corporația chirurgilor a fost recunoscută în Franța la 1311; corporația bărbierilor chirurgi a fost recunoscută mai în urmă, la 1371. Între aceste două corporații s-au dus în cursul vremii lupte aprige pentru delimitarea atribuțiilor ce le aveau de îndeplinit; numai bunul simț și timpul i-au diferențiat mai sigur ca orice edict oficial. Și așa, cu vremea chirurgii au rămas cu executarea operațiilor mari, când era vorba de însăși viața omului; ei au fost operatorii. Iar bărbierii au rămas cu executarea operațiilor mici. Diferențierea a fost definitivă, mai târziu, în secolul al XVIII-lea, când chirurgia a intrat în domeniul studiilor universitare.

Dar faptul că chirurgii și bărbierii n-aveau studii universitare, n-a împiedicat pe mulți dintre ei să ajungă foarte abili operatori sau medici savanți pentru timpurile lor. Un Ambroise Paré (1517-1590) a ajuns chirurgul regilor Franței, deși a început cariera ca bărbier și a terminat ca medic și chimist savant.

În Germania bărbierii se numesc „Bader“, pentru că-și fac meseria mai mult pe la băile publice sau în preajma băilor. Bărbierii chirurgi care însoțesc armatele, se numesc „Feldscherer“; ei îngrijesc de răniți, dar fac și pe medicii. Numele lor românizat, cel de *felcer*, a trecut în limba noastră mult mai târziu, la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Termenul latinesc, termenul oarecum oficial al bărbierilor era cel de *barbitonsores, tonsores* sau *balneatori*.

În Turcia se numeau *berber-bachi*. La Curtea Sultanului sunt considerați în al șaselea rang printre slujitorii Curții. Dimitrie Cantemir spune despre ei că *rad cu o mână atât de ușoară și de dulce încât omul abia se poate ține să nu adoarmă în timpul operației*. Oricum i s-ar spune și în orice țară ar fi, bărbierul este un mare meșter; el știe să tundă și să bărbierească, iar dacă-i ceva mai iscusit este neîntrecut în aplicarea ventuzelor, pusul clistirelor și scosul dinților. Și când e și priceput, apoi știe să panseze o rană, să îngrijească un buboi, să lase sânge, să prepare alifii și la nevoie face pe doctorul și îngrijește pe orice bolnav și orice boală.

Sub această din urmă formă, bărbierii au jucat un rol important

în trecutul medical românesc. Ei au fost doctorii românilor, buni pentru orice, până către mijlocul secolului al XVII-lea. Ei sunt vracii de care pomenesc cărțile bisericești și poezia populară.

În adevăr, deși românii numeau pe doctori cu termenul de *vraci*, totuși, când domnitorii aveau nevoie de un doctor mai bun, se adresau ori la Brașov, ori la Bistrița, ori la Sibiu, și cereau nu un vrac mai bun, ci un bărbier, căruia îi spuneau „doftor“. Este o dovadă clară că bărbierii erau socotiți doctori, că prin urmare ei erau doctorii cărora li se spunea vraci.

Se pare că Brașovul era centrul de învățătură pentru bărbierii doctori. Un document din 9 iunie 1436, spune că Iliăș Vodă al Moldovei a scris la această dată Brașovenilor, pentru un fiu de croitor din Roman, dat la Brașov să învețe meșteșugul bărbieriei.

1460. – Încă înainte de această dată, Ștefan cel Mare avea un bărbier la Suceava, un italian *maestro Ivane barbero del dicto Vaivoda*, genovez de origine.

14 februarie 1533. – Bărbierii erau la mare cinste în orașele Ardealului și ocupau posturi de încredere. Așa de exemplu, la data indicată, găsim un Martinus Berth, care făcea parte din Sfatul orașului Bistrița.

20 aprilie 1534. – Din Brașov, poate că și din Sibiu și din Bistrița, bărbierii aceștia veneau în orașele mari de la noi și făceau pe doctorii. Trebuie să credem acest lucru, pentru că românii au avut de dus prea multe războaie și de suportat prea multe năvăliri războinice, ca să putem admite, că n-au avut și meșteri care să-i îngrijească în cazuri de răniri.

La data marcată, Gregorio tonsori și Nicolao balneatori din Brașov, sunt chemați de către Vlad Vintilă al Țării Românești, ca să-i pună ventuze și să-i lase sânge.

17 martie 1535. – N-a trecut bine anul și Domnitorul a chemat din nou pe Nicolao balneatori, să vină să-l doctorească.

2 ianuarie 1536. – Faima lui Grigore, bărbierul din Brașov, ajunsese așa de mare, că însăși Petru Rareș al Moldovei a trimis după el, dându-i titlatura măgulitoare de doctor: *domino doctori ac Gregorio tonsori in Moldaviam ad Petrum Waywodam missis...*

5 noiembrie 1542. – Se pare că Petru Vodă al Moldovei a avut și unele legături de afaceri cu un bărbier, care se afla în preajma lui, un Stephani barbitonsoris, de fel din Bistrița. La data arătată,

L. R. I. S. | We know books
Petru Vodă intervine la bistrițeni pentru acest bărbier pe care îl trimite la ei.

27 octombrie 1553. – Ciuma bântuia Ardealul și Moldova lui Alexandru Lăpușneanu. Pentru pază se închideau drumurile, ca să se împiedice circulația și deci și contagierea. Bărbierii, fiind socotiți drept doctori atotștiutori, aveau cuvântul lor, cuvânt greu, când era vorba de închiderea vreunui drum. La data arătată găsim pe *Gregorium Barbel ex Moldavia*, care se întorcea acasă, și în același document se vorbește și de închiderea *intercludendum* a încă unui drum.

2 noiembrie 1553. – Tot pentru închiderea drumurilor, bistrițenii trimit Domnitorului Moldovei, pe Ștefan Bărbierul, poate același Ștefan care-l servise și pe Petru Rareș.

25 mai 1557. – Alexandru Lăpușneanu, Domn al Moldovei între 1552 și 1568, a fost un sanghinar de pomină, un bolnav care suferea când de picioare, când de ochi, din care cauză mereu avea nevoie de medici ca să-l îngrijească. La 25 mai 1557, brașovenii i-au trimis pe Petrus barbitonsor.

12 septembrie 1557. – Spre toamnă, oamenii lui Alexandru Vodă, se întorc acasă cu Petru Bărbierul.

23 ianuarie 1558. – Lăpușneanu se îmbolnăvește de ochi și cere bistrițenilor să-i trimită pe *Andream chirurgum*, să-l îngrijească și să-i aducă și niște *herbarus*, adică ierburi sau medicamente din plante care nu cresc decât în Ardeal prin luna mai.

2 februarie 1560. – La începutul acestui an, Lăpușneanu se îmbolnăvește de o umflătură la un picior, de care a suferit foarte mult, cam opt luni de zile. Necăjit, Lăpușneanu scria din Suceava, bistrițenilor, să-i trimită un „*medicum seu barbitonsorem*” cât mai meșter și mai priceput ca să-l vindece mai degrabă.

12 februarie 1560. Hârlău. – La această dată, Domnitorul reinnoiește cererea.

26 februarie 1560. La cererea lui Lăpușneanu Vodă, bistrițenii i-au trimis un „*Wundartzt*”, care, după ce va fi făcut ce se cuvenea să facă, la 26 februarie, Vodă îl trimitea înapoi, cu rugămintea să mai vină când va fi chemat.

5 martie 1560. – Lăpușneanu scrie bistrițenilor că merge mai bine cu sănătatea, dar foarte încet.

27 martie 1560. – La această dată se întoarce acasă, la Brașov,

un alt bărbier, care se vede că a fost chemat de Lăpușneanu, desigur pentru aceiași boală a piciorului: *advenit Alexandri Wayvode barbitonsor*.

18 mai 1560. – Între timp se vede treaba că *Wundartzt*-ul a mai venit să-și vadă clientul, căci la această dată vedem că Domnitorul trimite acasă pe *Mayster Andre, Wundartzt*. Rezultă că acest meșter de răni este același Andrei care îl tratase de boala de ochi la 23 ianuarie 1558.

7 iunie 1560. Suceava. – Lăpușneanu scrie din nou bistrițenilor cu rugămintea mare să-i trimită iarăși pe faimosul Andrei, pe care îl tratează cu titlul de medic.

30 iunie 1560. Suceava. – Desigur că *agilem Andream medicum* a venit, l-a văzut pe Domnitor, care nu va fi rămas prea încântat de serviciile lui, căci îl trimite înapoi cu un titlu mai puțin pompos, acela de *discreto Andrea barbitonsore*.

4 iulie 1560. Suceava. – Diminuarea titulaturii, de la *Mayster Andre* la simplul *barbitonsore*, dovedește că Vodă nu era mulțumit, că nu mergea bine. Oricare va fi fost cauza nemulțumirii, vedem că Lăpușneanu numai după cinci zile, trimite pe Ionașcu Ușeru la Sibiu să-i aducă de acolo un *doctore seu physico*.

1 august 1560. – Nu știm cine va fi venit de la Sibiu; principalul lucru este că Domnitorul s-a făcut bine în urma consultului dintre cel venit de la Sibiu și Andrei. Fericit că a scăpat, Lăpușneanu mulțumește bistrițenilor pentru amândoi doctorii, scuzându-se că poate nu i-a dăruit atât cât meritau.

Ajungem la zilele tragice ale faimosului Despot Vodă. În toamna anului 1563, el era asediat în cetatea Sucevei de către Hatmanul Tomșa; printre oștenii Hatmanului erau și unguri puși sub comanda căpitanilor Toma Daczo și Ladislau Radek. Aceștia trebuie să fi intervenit la Ioan Sigismund Zapolia, regele Ungariei, să le trimită bărbieri și chirurghi, care să îngrijească de răniți, căci la:

16 octombrie 1563, regele scrie Brașovenilor să le trimită un chirurg, nu numai cu medicamente, ci și cu instrumentele necesare. Este prima oară când se pomenește de aceste accesorii ale chirurgilor:

30 octombrie 1563. – La această dată, Toma Daczo scrie și el

bistrițenilor, că bărbierii care vor veni la Suceava spre paguba lor nu va fi ființa lor aici¹⁰.

21 și 23 octombrie 1563. – La cererea regelui, bistrițenii (nu Brașovenii), au trimis la Suceava doi bărbieri, pe Andrei și pe Emeric: *Mittimus igitur post, die sabbato in Moldaviam Andream et Emericum barbitonsorem*¹¹.

29 noiembrie 1563. – După uciderea lui Despot Vodă, la Suceava, a urmat la domnie Hatmanul Tomșa, cu numele de Ștefan Vodă. Domnie de scurtă durată, pentru că a fost gonit de Lăpușneanu și ucis de poloni. Lăpușneanu ajunge iarăși Domn și de cum se încăunează se îmbolnăvește de ochi. Anunțând Regelui Zapolia revenirea lui la tron, Lăpușneanu nu uită să-i ceară și un doctor pentru boala lui. Zapolia scrie bistrițenilor să satisfacă pe Lăpușneanu, și să-i trimită iarăși pe Andrei:

1564. – Tot căutând pe Domnitor, s-au născut oarecare legături de prietenie între bărbierul Andrei și Lăpușneanu, ceea ce se dovedește dintr-o scrisoare trimisă de Vodă către bistrițeni, despre niște lucruri lăsate de curteanul lui, Nicolae Raț, în păstrarea lui *Andream chirurgum*.

10 martie 1564. – Lăpușneanu scrie bistrițenilor, să-i trimită cât mai degrabă pe *barbitonsorem nomine Andream*.

5 aprilie 1564. – Andrei a venit, dar probabil că n-a reușit să-l vindece pe Domnitor. Acesta suferea de o boală gravă de ochi, pentru că după cum spune singur, i se scurgea puroi din ochi: *din ochii mei se scurg urdori*. Supărat de acest insucces, Lăpușneanu trimite înapoi pe Andrei *incolumem et salvum*, adică bun teafăr, ca și cum s-ar fi putut întâmpla și altfel.

8 octombrie 1564. – Lăpușneanu trimite iarăși după *magistrum medicum Andream*, în speranța că, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu meșteșugul lui Andrei, se va putea face bine de boala lui de ochi.

14 octombrie 1564. – Andrei, care a venit și l-a văzut pe Domnitor, se reîntoarce la această dată, la Bistrița, să-și aducă anumite medicamente pe care nu le găsea în Suceava.

De altfel boala Domnitorului mergea tot mai rău, așa că mai-mai orbise.

20 august 1567. – Cum, necum, Domnitorul s-a făcut bine și

¹⁰ N. Iorga, *Documentul MXCII*.

¹¹ N. Iorga, *Documentul MLXXXIX*.

n-a mai avut nevoie de doctori. La data de mai sus, trimite după *agilis vir Andreas chirurgus*, să vină tot pentru boala lui de ochi și să-i aducă și leacuri.

15 martie 1568. – Lăpușneanu a mai dus-o așa până în primăvara acestui an. La 15 martie scria bistrițenilor după *amore nostri Andream chirurgum*, să vină să-l scape.

Chemarea duioasă a lui Lăpușneanu a fost zadarnică, căci a doua zi:

16 martie 1568. – Bogdan Vodă, fiul și urmașul lui Lăpușneanu scrie bistrițenilor, să se comunice lui Andrei, că Domnitorul a murit:

6 aprilie 1568. – Bănuim că în ultimul timp a fost chemat pentru boala lui Lăpușneanu și un bărbier din Muntenia, Petre, pentru că în socotelile Brașovului se menționează la data indicată, întoarcerea acestui bărbier din Moldova: *Als der Peter Balbierer aus der Molda*.

Pe măsură ce trece timpul și ne apropiem de secolul al XVII-lea, pe aceeași măsură bărbierii se tot răresc, ca să fie înlocuiți cu chirurghi și doctori, încât numai la răstimpuri destul de mari mai apare câte un nume de bărbier cu faimă de doctor.

4 iunie 1585. – În socotelile Brașovului, se trec la această dată plata bărbierilor care au vindecat pe Murchen, un însoțitor al lui Petru Vodă.

2 august 1600. – Mihai Viteazul scrie din Alba Iulia bistrițenilor să-i procure diferiți meșteri, și printre cei dintâi citează pe bărbieri:

„Fiindcă în tabăra noastră ni trebuiesc meșteri, vă poruncim ca, după obicei, să ni trimiteți îndată în tabăra noastră, lângă Sasebeș, din orașul vostru tot felul de meșteri: bărbieri...”

1 iulie 1603. – În lupta de la Brașov, când Radu Șerban a răzbunat, în parte, uciderea lui Mihai Viteazul, bătându-l pe Băthori, un cronicar, Mihail Seybriger, spune că răniții erau duși la bărbieri: *Etliche Hundert verwundete in der Stadt bracht, zu den Barbieren*.

5 decembrie 1621. – Ștefan Vodă Tomșa al Moldovei, scrie bistrițenilor să-i trimită un *doftor* sau *bărbier*, care să poată vindeca pe un prieten al Domnitorului, bolnav de urechi. Pentru

asta oferea o sumă colosală pentru acele vremuri, o sută de galbeni de aur:

„...pe omul nostru... nu putem ști ce nevoie nenorocită l-a găsit, că spune că-i urlă capul strașnic și urechile i s-au închis. Vă rog pe dumneavoastră... poate o fi acolo, în orașul dumneavoastră, un astfel de doftor sau bărbier, care ar ști vreo doftorie contra unei astfel de urechi surde, astupate. Dacă s-ar găsi, aș da 100 de galbeni de aur ca răsplată, numai să-l vindece... Și cum am scris despre doftorul d-tale să vină fără zăbovire cu acest om de credință, și-l voi răsplăti așa cum am făgăduit”.

Bărbieri care făceau pe doctorii erau acum destui și la noi. Între 1628 și 1631, documentele vorbesc de un Leca Bărbierul și alți meșteri bărbieri din București.

27 ianuarie 1638. – Un document cu această dată, dovedește că principiul plății serviciilor aduse de bărbieri era păzit cu sfințenie. Când bolnavul nu putea plăti cu bani, plătea cum putea, cu lucruri de preț. La data indicată, un *bârbiariu* din Suceava a luat o *fotă* și o *năframă* și încă *trei zlofi* și *giumătate*, pentru că a îngrijit de un rănit grav. În această pricină, sucevenii scriu bistriștenilor:

„...Grigore feciorul popei Petrei den Rebrîșoara și Luca feciorul lui Matei din Bărgăul-cel-de-Sus, cum am venit aicea în oraș. Deci n-au șezut la o casă de om bun, unde-au băut, sau la gazdă, ce, dacă s-au îmbătat, ca niște oameni făr' de ispravă, ei au eșit noaptea de au umblat ca niște tâlhari cu săbii și cu corduri și cu topoară. Deci ei au dat de strajă, straja i-au întrebat ce oameni sunt de îmblă așa cu arme goale prin târg. Ei s-au semețit: ce au dat așa, au și tăiat pe un fecior a străjerilor, de zace așa domnicat (rănit), cât el va muri, și, așa făcând ei, au sărit straja de i-au prins, că de bună voe nu să da. Deci apoi noi vrum să-i băgăm în cetate ca pe niște răi făcători, iar apoi, dacă s-au spus că-s din idicul domniei tale, noi i-am lăsat, numai să se impace cu acei oameni ce i-au vătămat și zac răniți, și încă de va muri omul, ei-ș vor mai întreba cu dânșii. Deci au dat unul bârbiarului o *fotă* și o *năframă*, iar altul au dat iar bârbiarului, să imbie să tămăduiască pe acel om ce zace tăiat de dânșii, de au dat *trei zlofi* și *giumătate*, și *globa* au plătit 6 *zlofi*. Atâta au dat, iar mai mult un ban n-au dat...”.

1653. – Anul luptei de la Finta, când a fost rănit Matei Basarab. Desigur că Domnitorul a avut medici care să-l îngrijească, dar

a avut și bărbieri. În această chestiune, iată ce scrie dl. Profesor Iorga:

Cronicarul ardelean Kraus povestește că „bărbierul” lui Matei, punând fără socoteală plasture pe picior, nu putu împiedica o cangrenă. Atunci prințul ardelean trimite aliatului său „un renumit bărbier din Sibiu”. El întâlnește însă pe polonul care-l îngrijea pe Matei, înveninându-l cu plasture. Medicul ardelean, Iacob din Făgăraș, descoperă crima și aduce prinderea vinovatului și a complicilor lui, unsprezece boieri, dintre care unii ar fi fost și uciși.

15 septembrie 1653. – Ștefan Petki, un căpitan ungar în slujba lui Gheorghe Ștefan Vodă, care gonise pe Vasile Lupu, a trimis bistriștenilor niște cazaci prinși la asediul Sucevei, ca să fie îngrijiți de un bărbier doctor: *...sosind acolo cu ei, să li legați rănile prin vreun bărbier-doctor, și să li căpătați ceva cămăși...*

1673. – Niște oameni din Todirești au spart capul unui tovarăș și au plătit și bărbierului pentru îngrijire și rănitului pentru usturimea îndurată pe urma vătămării:

...și ni cere egumenul de la Galați treizeci de lei gloabă și ni cere și oamenii... să plătim bărbierului și să punem un om la lucru să lucreze până se va scula omul, și usturimea omului să plătim noi... Și am plătit bărbierului și usturimea omului și toată cheltuiala ce au făcut.

De acum înainte bărbierii doctori sunt tot mai rari. Actele nici nu-i mai pomenesc. Doctorii în schimb se înmulțesc tot mai mult și prind a se stabili la noi; în acest chip bărbierii rămân numai cu practica micii chirurgii, ventuze, aplicări de lipitori, scosul dinților și numai clandestin mai practică sau fac pe doctorii în medicină.

MOAȘELE

Moășele, moășia sau moașa este cea care asistă femeile la naștere. Cuvântul vine de la *moașă*, care înseamnă *bunică*, și, pentru că bunicile, de obicei, au asistat și asistă și astăzi pe lehuze, termenul a rămas numai pentru asistentele lehuzelor.

După Pravilistul bisericesc serviciile ce le fac moașele au un caracter de obligativitate, care le pun în rândul slujbașilor: *moașa care apucă pre mueri și nasc, n-are voie să vie la biserică 8 zile*. Acest termen este considerat ca foarte scurt, că explică Pravilistul: *pentru că slujbă face și ea*.

În afară de moașa recunoscută cu acest titlu, cea care face slujbă, mai existau atunci femei, care deși nu erau moașe de profesie, erau însă pricepute în acest meșteșug. Același serviciu îl fac și babele; Pravilistul bisericesc spune: *...babele ce slujesc la naștere... până a 7-a zi să vie la priceștanie (împărtașanie)*.

După *Pravile*, moașa este aceea care face expertiza, când este vorba să se constate virginitatea unei fete. Vraciul sau doctorul bărbat n-are cuvânt în asemenea împrejurări. În același timp, *Pravilele* stabilesc modul în care trebuie să se facă examenul într-o expertiză: cu vederea, cu mâinile, cu chibzuială și în prezența a altor două femei. Spune *Pravila*:

„Când va mărturisi moașia, cum iaste fată întreagă, o vom creade și aceasta când va fi muiare ca aceaia de cinste moașia și de va fi văzut că iaste fată și o va fi socotit bine, cum iaste întreagă, și o au pipăit cu mâinile, și încă de are fi mai fost cu moașia două mueri, destoinice de-a să crederia și învățate bine la acest meșteșug”.

Distincția ce-o face Pravilistul asupra moașei de cinste, dovedește că existau și moașe cu calități contrare.

Când e vorba să se facă expertiza unui copil supus sodomiei, examenul îl face tot moașa, de astă dată împreună cu vraciul: *moașa și vraciul pot să mărturisească, de vreme ce vor fi văzut copilul, și de vor cunoaște făcut-au sodomie, au ba*.

Cronicile și documentele nu ne-au păstrat niciun nume de moașă.

VRACII

Acest cuvânt vine de la slavonul *vrac*, care înseamnă *doctor*. Derivatul slavon *vraciva* și *vracevanie*, înseamnă *vrăciuire*, *lecuire* de unde și cuvântul de *vracevanie*, întrebuințat de Praviliști, cu înțeles de leacuri.

În scrierile bisericești cuvântul de vraci are un înțeles de ordin moral, mistic. Când se spune, de exemplu, vraciul tuturor, se înțelege însăși Dumnezeu.

Termenul de *vraciu* se găsește în *Psaltirea Scheiană* din 1482. Se găsește în *Cartea de învățături* din 1551, a lui Coresi. Aici se spune de exemplu: *nu trebuiește sănătosului vraciu, ci bolnavului*.

Se găsește în *Palia de la Orăștie* (1581-82): *Iosif porunci slugilor sale, vracilor, cum cu aromat să ungă pre tată-său, și vracii unseră pe Israil*.

În poezia populară, în folclor, vraciul este un personaj ciudat, un personaj de basm, care aduce a vrăjitor; el știe de toate și poate orice; el știe să farmece și să vindece cu descântece, este un descântător.

Numai pentru Pravilist, cuvântul de vraci își ia înțelesul cuvântului slavon, de origine, adică de om care îngrijește și vindecă pe bolnavi, de doctor.

În *Pravila* lui Vasile Lupu (1646) se întrebuințează numai cuvântul de vraci. O singură dată se pomenește de doctor, dar numai ca să arate că este vorba de un vraci mai învățat, de un vraci-dascăl, căruia i se spune *doftor*.

Această preferință a Pravilistului pentru termenul de vraci, se explică ușor. În adevăr, *Pravila* lui Vasile Lupu este întocmită după cei mai de seamă juriști ai Evului Mediu, în special după romanistul italian Prosper Farinacius. În acest autor, termenul latinesc de *medicus* se dă omului care îngrijește pe bolnavi; este un termen generic în care intră și *periti*, adică un meșter cunoscător, iscusit, un *barbitonsores*, un *doctorati* aut *licentiatii* sau un *chirurgus*, care poate fi sau nu doctor.

Dar, în vremea când s-au scris *Pravilele*, nu exista în limba românească cuvântul de medic, și atunci traducătorul a întrebuințat un termen pe care îl avea la îndemână, termenul de vraci, cu înțeles de om care îngrijește și vindecă pe bolnavi. Pretutindeni în *Pravile*, când se întrebuințează cuvântul de vraci, i se găsește echivalentul de *medicus* sau *chirurgo* în Farinacius. De exemplu:

Spune Farinacius : *Quod noluit medico obedire... Pravilistul traduce : nu ascultă cumul învață vraciul*. Sau:

Farinacius: *ad expensas medicorum... – cât au dat la vraci...*